

PRAWO SPADKOWE

Paweł Książak

SERIA AKADEMICKA

PRAWO SPADKOWE

Paweł Książak

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 stycznia 2017 r.

Recenzent

Dr hab. Konrad Osajda

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne

Joanna Ośka

Łamanie

Wolters Kluwer

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2017

ISBN: 978-83-8107-120-8

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Od Autora	17
Rozdział 1	
Zagadnienia ogólne	19
1.1. Pojęcia, funkcje i źródła prawa spadkowego	19
1.2. Prawo spadkowe międzynarodowe	25
1.3. Konstytucyjne podstawy prawa spadkowego	28
1.4. Prawo spadkowe międzyczasowe	30
1.5. Ewolucja polskiego prawa spadkowego	34
1.6. Podatek spadkowy	38
1.7. Postępowanie spadkowe	41
Rozdział 2	
Ogólna charakterystyka spadku i dziedziczenia	47
2.1. Pojęcie spadku	47
2.2. Pozaspadkowe przypadki sukcesji singularnej	52
2.2.1. Zasady ogólne	52
2.2.2. Zapis windykacyjny	54
2.2.3. Najem lokalu mieszkalnego (art. 691 k.c.)	54
2.2.4. Służebność mieszkania	55
2.2.5. Dyspozycja wkładem bankowym na wypadek śmierci (art. 56 pr. bank.)	56
2.2.6. Wskazanie osoby uposażonej do wypłaty gwarantowanej z FUS .	58
2.2.7. Dyspozycje środkami zgromadzonymi na rachunkach OFE, pracowniczych programów emerytalnych, IKE i IKZE	59
2.2.8. Środki zgromadzone w funduszach inwestycyjnych	60
2.2.9. Prawa ze stosunku pracy i świadczenia z tytułu bezrobocia	60
2.2.10. Udziały w spółdzielni i banku spółdzielczym	62
2.2.11. Roszczenia osoby represjonowanej i ofiary tortur	63
2.2.12. Roszczenia obwinionego o popełnienie wykroczenia	64

2.2.13.	Nieruchomość dziedziczona testamentowo przez cudzoziemca, który nie uzyskał zezwolenia na jej nabycie	64
2.2.14.	Umowa ubezpieczenia	65
2.3.	Współuprawnienia z zastrzeżeniem przejścia prawa na pozostającego przy życiu współuprawnionego (<i>quasi-joint tenancy</i>)	65
2.4.	Skład spadku	66
2.4.1.	Uwagi ogólne	66
2.4.2.	Poszczególne prawa i obowiązki wchodzące w skład spadku	69
2.4.2.1.	Prawa i obowiązki wynikające z norm księgi I kodeksu cywilnego	69
2.4.2.2.	Prawa i obowiązki praworzeczowe	70
2.4.2.3.	Prawa i obowiązki obligacyjne	71
2.4.2.4.	Prawa i obowiązki wynikające z przepisów prawa spadkowego	74
2.4.2.5.	Prawa i obowiązki wynikające ze stosunków rodzinnych	75
2.4.2.6.	Prawa i obowiązki spółkowe i spółdzielcze	76
2.4.2.7.	Prawa na dobrach niematerialnych	79
2.4.3.	Inne długi spadkowe	79
2.4.4.	Wyodrębnione części spadku	83
2.5.	Prawo do spadku	87
2.6.	Dziedziczenie jako sukcesja uniwersalna	88
2.7.	Uprawnienie bliskich spadkodawcy do mieszkania, urządzenia domowego oraz utrzymania	90
2.8.	Otwarcie spadku	92
2.9.	Tytuł powołania do spadku	94
2.10.	Zdolność dziedziczenia	99
2.11.	Niegodność dziedziczenia	103
2.11.1.	Pojęcie niegodności	103
2.11.2.	Podstawy niegodności	104
2.11.3.	Tryb i skutki stwierdzenia niegodności	109
2.11.4.	Przebaczenie	112
2.12.	Zarząd spadku nieobjętego i zabezpieczanie spadku	113
2.12.1.	Zarząd spadku nieobjętego	113
2.12.2.	Zabezpieczenie spadku	115

Rozdział 3

Dziedziczenie ustawowe	117
3.1. Uwagi ogólne	117
3.2. Dziedziczenie w pierwszej klasie	120
3.3. Dziedziczenie w drugiej klasie	122
3.4. Dziedziczenie w trzeciej klasie	124
3.5. Dziedziczenie w czwartej klasie (dziadków i ich zstępnych)	125

3.6.	Dziedziczenie w piątej klasie (pasierbów)	128
3.7.	Dziedziczenie w szóstej klasie (gminy albo Skarbu Państwa)	129
3.8.	Dziedziczenie w wypadku przysposobienia	130
3.9.	Pozycja małżonka spadkodawcy	133
3.9.1.	Uwagi ogólne	133
3.9.2.	Dziedziczenie małżonka a ustroje majątkowe małżeńskie	134
3.9.3.	Uprawnie małżonka spadkodawcy do przedmiotów urządzenia domowego	136
3.9.4.	Wyłączenie małżonka od dziedziczenia ustawowego	140
3.9.5.	Sukcesja singularna i <i>quasi-joint tenancy</i>	142
3.10.	Uprawnienia dziadków spadkodawcy	144

Rozdział 4

Testament	145	
4.1.	Swoboda testowania	145
4.2.	Pojęcie testamentu	146
4.3.	<i>Animus testandi</i>	147
4.4.	Testament jako dokument	148
4.5.	Rozrządzenia testamentowe	150
4.6.	Nieważność i bezskuteczność testamentu i poszczególnych rozrządzeń ..	154
4.7.	Rejestr testamentów	157
4.8.	Zakaz testamentów wspólnych	158
4.9.	Zdolność testowania	161
4.10.	Osobisty charakter testamentu	162
4.11.	Odwołanie testamentu	164
4.11.1.	Uwagi ogólne	164
4.11.2.	Sposoby odwołania testamentu	167
4.11.3.	Sporządzenie kilku testamentów	171
4.12.	Wady oświadczenia woli przy sporządzaniu testamentu	174
4.12.1.	Uwagi ogólne	174
4.12.2.	Brak świadomości lub swobody	175
4.12.3.	Błąd	177
4.12.4.	Groźba	179
4.12.5.	Skutki wady testamentu	179
4.13.	Wykładnia testamentu	181
4.14.	Otwarcie i ogłoszenie testamentu	186

Rozdział 5

Forma testamentu	189	
5.1.	Uwagi ogólne	189
5.2.	Testamenty zwykłe	191
5.2.1.	Testament własnoręczny	191
5.2.2.	Testament notarialny	198

5.2.3.	Testament allograficzny	202
5.3.	Testamenty szczególne	208
5.3.1.	Testament ustny	208
5.3.2.	Testament podróżny	216
5.3.3.	Testamenty wojskowe	218
5.3.4.	Utrata mocy przez testament szczególny	219
5.4.	Świadkowie testamentu	221
5.4.1.	Pojęcie świadka testamentu	221
5.4.2.	Niezdolność bezwzględna	222
5.4.3.	Niezdolność względna	225
5.5.	Skutki naruszenia przepisów o formie	230

Rozdział 6

Powołanie spadkobiercy	233	
6.1.	Osoba, która może być ustanowiona spadkobiercą	233
6.2.	Sposób powołania spadkobiercy	234
6.3.	Powołanie kilku spadkobierców	235
6.4.	Powołanie do całości lub części spadku	237
6.5.	Testament negatywny	238
6.6.	Powołanie małżonków na spadkobierców	239
6.7.	Przeznaczenie oznaczonej osobie poszczególnych przedmiotów	240
6.8.	Powołanie warunkowe i terminowe	246
6.9.	Podstawienie zwykłe	248
6.10.	Podstawienie powiernicze	250
6.11.	Przyrost	252
6.12.	Bezskuteczność powołania a zapisy zwykłe i polecenia obciążające spadkobiercę	254

Rozdział 7

Zapis windykacyjny	256	
7.1.	Wprowadzenie	256
7.2.	Ustanowienie zapisu windykacyjnego	260
7.3.	Przedmiot zapisu windykacyjnego	264
7.4.	Nabywanie przedmiotu zapisu windykacyjnego	267

Rozdział 8

Zapis zwykły	268	
8.1.	Pojęcie	268
8.2.	Ustanowienie zapisu zwykłego	269
8.3.	Przedmiot zapisu zwykłego	273
8.4.	Zobowiązanie z tytułu zapisu zwykłego	275
8.5.	Zapis w wypadku, gdy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne	277

Rozdział 9

Polecenie	279
9.1. Wprowadzenie	279
9.2. Pojęcie i przedmiot polecenia	280
9.3. Odpowiedzialność z tytułu polecenia	282

Rozdział 10

Wykonawca testamentu	285
10.1. Pojęcie i funkcja wykonawcy testamentu	285
10.2. Powołanie wykonawcy testamentu	287
10.3. Objęcie i wygaśnięcie funkcji wykonawcy testamentu	288
10.4. Prawa i obowiązki wykonawcy testamentu	292

Rozdział 11

Pozatestamentowe rozrządzenia majątkiem na wypadek śmierci	297
11.1. Uwagi ogólne	297
11.2. Jednostronne dyspozycje <i>mortis causa</i>	298
11.3. Umowy dotyczące spadku	300
11.3.1. Uwagi ogólne	300
11.3.2. Prawnosпадkowe klauzule w umowach spółki cywilnej, osobowej i z ograniczoną odpowiedzialnością	305
11.3.3. Prawnosпадkowe klauzule w umowach majątkowych małżeńskich (art. 50 ¹ k.r.o.)	307
11.3.4. Darowizna <i>mortis causa</i>	308
11.4. Pełnomocnictwo niewygasające w chwili śmierci i na wypadek śmierci ...	310

Rozdział 12

Zachówek	315
12.1. Wprowadzenie	315
12.2. Prawo do zachowku a roszczenie o zachówek	317
12.3. Osoby uprawnione do zachowku	319
12.4. Wielkość zachowku	320
12.4.1. Sposób obliczania zachowku	320
12.4.2. Udział spadkowy, stanowiący podstawę obliczenia zachowku	321
12.4.3. Substrat zachowku – obliczanie wartości spadku	322
12.4.4. Doliczanie darowizn i zapisów windykacyjnych	325
12.5. Roszczenie o zachówek	334
12.5.1. Ustalenie wysokości roszczenia o zachówek	334
12.5.2. Charakterystyka roszczenia o zachówek	336
12.5.3. Wymagalność i przedawnienie roszczenia o zachówek	338
12.5.4. Roszczenie o zachówek ze spadku obejmującego gospodarstwo rolne	340

12.6.	Odpowiedzialność za zachówek	341
12.6.1.	Odpowiedzialność spadkobierców	341
12.6.2.	Odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych	348
12.6.3.	Odpowiedzialność obdarowanych	352
12.7.	Wydzielnienie	356
12.7.1.	Pojęcie wydzielnienia	356
12.7.2.	Podstawy wydzielnienia	357
12.7.3.	Sposób wydzielnienia	360
12.7.4.	Skutki wydzielnienia	362
12.7.5.	Przebaczenie	363

Rozdział 13

Przyjęcie i odrzucenie spadku	366	
13.1.	Tymczasowy charakter nabycia spadku	366
13.2.	Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku	367
13.3.	Zasada niepodzielności oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku	370
13.4.	Sposób złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku	372
13.5.	Termin do złożenia oświadczenia	373
13.6.	Skutki niezłożenia oświadczenia w terminie	376
13.7.	Transmisja	376
13.8.	Skutki złożenia oświadczenia	379
13.9.	Wady oświadczenia woli o przyjęciu albo odrzuceniu spadku	381
13.10.	Odrzucenie spadku z pokrzywdzeniem wierzycieli	384
13.11.	Przyjęcie i odrzucenie zapisu windykacyjnego	387

Rozdział 14

Dokumentowanie nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego	390	
14.1.	Uwagi ogólne	390
14.2.	Stwierdzenie nabycia spadku	394
14.3.	Notarialne poświadczenie dziedziczenia	399
14.4.	Europejskie poświadczenie spadkowe	404
14.5.	Zmiana lub uchylene stwierdzenia nabycia spadku, aktu poświadczenia dziedziczenia lub europejskiego poświadczenia spadkowego	407
14.6.	Domniemania wynikające ze stwierdzenia nabycia spadku, aktu poświadczenia dziedziczenia i europejskiego poświadczenia spadkowego	410
14.7.	Wyłączność dowodowa stwierdzenia nabycia spadku, aktu poświadczenia dziedziczenia i europejskiego poświadczenia spadkowego	411
14.8.	Ochrona osób trzecich	413
14.9.	Udokumentowanie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego i jego skutki	416

14.10. Rejestr spadkowy	418
Rozdział 15	
Ochrona dziedziczenia	421
Rozdział 16	
Odpowiedzialność za długi spadkowe	428
16.1. Wprowadzenie	428
16.2. Odpowiedzialność spadkobierców	428
16.3. Odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych	432
16.4. Odpowiedzialność za zachówek, zapisy zwykłe i polecenia	433
16.5. Odpowiedzialność za długi związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego i przedsiębiorstwa	434
16.6. Dobrodziejstwo inwentarza	436
16.7. Kolejność zaspokajania długów spadkowych	440
16.8. Odpowiedzialność za długi publicznoprawne	445
Rozdział 17	
Wspólność majątku spadkowego i dział spadku	446
17.1. Wspólność majątku spadkowego	446
17.2. Dział spadku	450
17.2.1. Pojęcie działu spadku	450
17.2.2. Tryby działu spadku	452
17.2.2.1. Umowny dział spadku	452
17.2.2.2. Sądowy dział spadku	454
17.2.3. Doliczenie darowizn i zapisów windykacyjnych	456
17.2.4. Rękojmia	462
Rozdział 18	
Zrzeczenie się dziedziczenia	464
Rozdział 19	
Zbycie spadku	473
Wykaz najważniejszej literatury	483
Indeks rzeczowy	487

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Akty prawne

- austr. k.c. – austriacki kodeks cywilny z 1.06.1811 r.
- franc. k.c. – francuski kodeks cywilny z 21.03.1804 r.
- hiszp. k.c. – hiszpański kodeks cywilny
- k.c. – Kodeks cywilny z 23.04.1964 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 380 ze zm.)
- k.k. – Kodeks karny z 6.06.1997 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 1137 ze zm.)
- k.p. – Kodeks pracy z 26.06.1974 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 1666 ze zm.)
- k.p.c. – Kodeks postępowania cywilnego z 17.11.1964 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 1822 ze zm.)
- k.p.k. – Kodeks postępowania karnego z 6.06.1997 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 1749 ze zm.)
- k.p.s.w. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia z 24.08.2001 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 1713 ze zm.)
- k.r.o. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy z 25.02.1964 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 2082 ze zm.)
- k.s.h. – Kodeks spółek handlowych z 15.09.2000 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 1578 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm.)
- niem. k.c. – niemiecki kodeks cywilny z 18.08.1896 r.
- ord. pod. – Ordynacja podatkowa z 29.08.1997 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 613 ze zm.)
- p.w.k.c. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny z 23.04.1964 r. (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.)
- pr. bank. – Prawo bankowe z 29.08.1997 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 1988 ze zm.)
- pr. kons. – Prawo konsularne z 25.06.2015 r. (Dz.U. poz. 1274 ze zm.)
- pr. not. – Prawo o notariacie z 14.02.1991 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 1796)

-
pr. res.	–	Prawo restrukturyzacyjne z 15.05.2015 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 1574 ze zm.)
pr. spadk.	–	Prawo spadkowe z 8.10.1946 r. (Dz.U. Nr 60, poz. 328 ze sprost. i zm.)
pr. spółdz.	–	Prawo spółdzielcze z 16.09.1982 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 21 ze zm.)
pr. up.	–	Prawo upadłościowe z 28.02.2003 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 233 ze zm.)
pr. wł. przem.	–	Prawo własności przemysłowej z 30.06.2000 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r., poz. 1410 ze zm.)
rozporządzenie spadkowe	–	rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego z 4.07.2012 r. (Dz. Urz. UE L 201 z 27.07.2012, s. 107)
szwajc. k.c.	–	szwajcarski kodeks cywilny
u.d.j.s.t.	–	ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego z 13.11.2003 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 198 ze zm.)
u.e.r.FUS	–	ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych z 17.12.1998 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.)
u.f.	–	ustawa o fundacjach z 6.04.1984 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 40)
u.f.b.s.	–	ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających z 7.12.2000 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 2170)
u.f.i.	–	ustawa o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi z 27.05.2004 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r., poz. 157 ze zm.)
u.k.u.r.	–	ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego z 11.04.2003 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2012 r., poz. 803 ze zm.)
u.k.w.h.	–	ustawa o księgach wieczystych i hipotece z 6.07.1982 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 790 ze zm.)
u.n.n.c.	–	ustawa o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców z 24.03.1920 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 1061)
u.p.a.p.p.	–	ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4.02.1994 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 666 ze zm.)
u.p.s.d.	–	ustawa o podatku od spadków i darowizn z 28.07.1983 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 205)
u.s.k.o.k.	–	ustawa o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych z 5.11.2009 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 1910 ze zm.)

u.s.m.	–	ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych z 15.12.2000 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r., poz. 1222 ze zm.)
u.s.u.s.	–	ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych z 13.10.1998 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 963 ze zm.)
u.u.s.r.	–	ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników z 20.12.1990 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 277 ze zm.)
ustawa o CIT	–	ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych z 15.02.1992 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2014 r., poz. 851 ze zm.)
wł. k.c.	–	włoski kodeks cywilny

2. Czasopisma i publikatory

AUW	–	Acta Universitatis Wratislaviensis
Biul. SN	–	Biuletyn Sądu Najwyższego
GSP	–	Gdańskie Studia Prawnicze
KPP	–	Kwartalnik Prawa Prywatnego
M. Praw.	–	Monitor Prawniczy
NP	–	Nowe Prawo
NPN	–	Nowy Przegląd Notarialny
OSA	–	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNCK	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Izby Karnej
OSNCP	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC-ZD	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna. Zbiór Dodatkowy
OSNP	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	–	Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK ZU	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Zbiór Urzędowy
OTK-A	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
PiP	–	Państwo i Prawo
PiZS	–	Praca i Zabezpieczenie Społeczne
PPC	–	Polski Proces Cywilny
PPH	–	Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Bank.	–	Prawo Bankowe
Pr. Sp.	–	Prawo Spółek
PS	–	Przegląd Sądowy
RPEiS	–	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SPE	–	Studia Prawno-Ekonomiczne
SPP	–	Studia Prawa Prywatnego
St. Cyw.	–	Studia Cywilistyczne

TPP	-	Transformacje Prawa Prywatnego
ZNUJ	-	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

3. Inne skróty

art.	-	artykuł
cz.	-	część
D.	-	Digesta Iustiniani
nb	-	numer boczny
nt	-	numer tezy
OFE	-	otwarty fundusz emerytalny
orz.	-	orzeczenie
pkt	-	punkt
por.	-	porównaj
post.	-	postanowienie
poz.	-	pozycja
r.	-	rok
red.	-	redakcja
SN	-	Sąd Najwyższy
t.	-	tom
TK	-	Trybunał Konstytucyjny
uchw.	-	uchwała
ust.	-	ustęp
wyr.	-	wyrok

OD AUTORA

Książka zawiera prezentację współczesnego polskiego prawa spadkowego. Zagadnienie losów prawnych majątku osoby zmarłej potraktowane zostało całościowo: chociaż główny trzon rozważań poświęcony jest omówieniu norm zawartych w księdze czwartej kodeksu cywilnego, wiele miejsca zajmuje także problematyka pozaspadkowych przypadków sukcesji singularnej i rozrządzeń pozatestamentowych *mortis causa* (takich jak umowa darowizny na wypadek śmierci, klauzul prawnosпадkowych w umowach spółek czy umowach majątkowych małżeńskich). Tak szeroko zakreślone ramy służą opisaniu rzeczywistego funkcjonowania obrotu w zakresie następstwa *mortis causa*, nie zaś jego wycinka wybranego ze względu na umiejscowienie norm w kodeksie cywilnym czy innym akcie prawnym.

Waga praktyczna omawianych kwestii w istotny sposób rzutuje na dogłębności ich analizy. Z tego powodu np. problematyka testamentu (w tym jego wykładni) czy zachowku opisana jest bardzo szczegółowo, natomiast zagadnienia alimentacyjnych uprawnień dziadków spadkodawcy są tylko zasygnalizowane.

W książce w szerokim zakresie wykorzystane zostało orzecznictwo SN. Pozwala to zobaczyć prawo spadkowe nie jako statyczny zbiór norm zakodowanych w przepisach, ale przede wszystkim jako *law in action*. Przytaczanie wypowiedzi SN nie ma jednak charakteru mechanicznego – tam, gdzie poglądy judykatury nie mogą być zaakceptowane, jest to wyraźnie zaznaczone. W mniejszym zakresie odwołuję się natomiast do wypowiedzi nauki prawa, które sygnalizowane są raczej wówczas, gdy w istotnych kwestiach występują poważne rozbieżności albo brak jest rozstrzygnięć sądowych. Poglądy błędne, marginalne czy przebrzmiałe pomijam; nie podaję również przypisów do stwierdzeń oczywistych i bezspornych.

W podręczniku wykorzystano dwie czcionki. Fragmenty pisane *petitem* zawierają rozważania szczegółowe, dla czytelnika bardziej zaawansowanego, ale też analizy teoretyczne albo omówienie kwestii o mniejszym znaczeniu praktycznym.

Literatura prawnicza na temat prawa spadkowego jest bogata. Ze względu na przejrzystość wyводу zrezygnowałem z podawania pełnej informacji bibliograficznej od-

noszącej się do poszczególnych zagadnień. Wykaz najważniejszych pozycji literatury zamieszczony jest na końcu książki.

ZAGADNIENIA OGÓLNE

1.1. Pojęcia, funkcje i źródła prawa spadkowego

Prawo spadkowe to **ogół norm regulujących przejście majątku osoby zmarłej** (spadkodawcy) na inne osoby oraz zagadnienia z tym funkcjonalnie związane. 1

Wraz ze śmiercią osoby fizycznej **ustaje jej zdolność prawna**. Osoba zmarła nie może być podmiotem praw, które jej wcześniej przysługiwały, i obowiązków, które na niej ciążyły. Stosunki cywilnoprawne, których była stroną, i – szerzej – wszelkie sytuacje prawne, w których uczestniczyła, nie mogą trwać w dotychczasowej postaci. Rodzi to konieczność odpowiedzi na pytanie, **jakie będą dalsze losy stosunków cywilnoprawnych, których stroną był zmarły**.

Na płaszczyźnie czysto technicznej zadaniem prawa spadkowego jest zatem opisanie instytucji prawnych służących przejściu praw i obowiązków cywilnoprawnych na następców prawnych. Poszukując normatywnego uzasadnienia dla konieczności istnienia takiego zespołu norm, należy wskazać postanowienia Konstytucji RP gwarantujące prawo dziedziczenia (o czym szerzej w podrozdziale 1.3).

Sens aksjologiczny i gospodarczy istnienia prawa spadkowego wyraża się w przekonaniu o zasadności **utrwalenia prywatnej własności (mienia) na przestrzeni pokoleń**, tzn. apriorycznym założeniu, że własność nie może wygasnąć wraz ze śmiercią właściciela. Uznanie wartości własności prywatnej w połączeniu z nadaniem jej cechy trwałości prowadzi do uznania **swobody testowania**, tzn. swobody decydowania o losach majątku po swojej śmierci. Ponadto poprzez prawo spadkowe możliwe jest realizowanie uznanych za godne **ochrony więzi rodzinnych**. Prawa rodziny zabezpieczone są przede wszystkim przez konstrukcję dziedziczenia ustawowego i zachowek. Mówiąc krótko, **podstawowe funkcje prawa spadkowego to ochrona własności i ochrona rodziny**.

- 2 Poza zakresem prawa spadkowego pozostają **konsekwencje ustania bytu osób prawnych** (i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, ale mających zdolność prawną – art. 33¹ k.c.). W prawie polskim brak ogólnych przepisów dotyczących konsekwencji prawnych ustania bytu osoby prawnej, stanowiących odpowiednik przepisów prawa spadkowego dotyczącego osób fizycznych. Problematykę następstwa po osobie prawnej regulują przepisy szczególne zawarte w różnych aktach prawnych – np. kodeksu spółek handlowych z 15.09.2000 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 1578 ze zm.), prawa upadłościowego z 28.02.2003 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 233 ze zm., ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw z 30.08.1996 r. (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r., poz. 981 ze zm.). Do problematyki następstwa po osobie prawnej **przepisy prawa spadkowego nie znajdują nawet pomocniczego zastosowania**. Tylko na najwyższym poziomie ogólności można dopatrzeć się pewnych podobieństw konstrukcyjnych (np. istnienie sukcesji uniwersalnej i singularnej).

Poza zakresem prawa spadkowego pozostają także **zagadnienia następstwa administracyjnego w razie śmierci osoby fizycznej**. Następstwo to jest powiązane z następstwem cywilnoprawnym, a niejednokrotnie wtórne do niego, jednakże jego dopuszczalność, konstrukcję prawną i zakres regulują przepisy prawa publicznego w sposób autonomiczny. Prawa i obowiązki publicznoprawne mają co do zasady charakter osobisty, są ściśle związane z określoną osobą i w razie jej śmierci wygasają. Od tej zasady przewidziane są wyjątki odnoszące się do aktów administracyjnych rzeczowych i rzeczowo-osobistych. W wypadkach aktów administracyjnych rzeczowych, prawa i obowiązki przechodzą na następców prawnych rzeczy, z którą powiązany był dany akt administracyjny. Z kolei w wypadku aktów rzeczowo-osobistych następstwo prawne jest możliwe, gdy przepis szczególny tak stanowi, przy czym konieczne jest wydanie nowej decyzji na następcę prawnego rzeczy, z którą powiązany był dany akt. Wyróżnia się przy tym następstwo ogólne i sukcesję singularną oraz następstwo działające z mocy prawa i na skutek decyzji administracyjnej¹. Zagadnienia te należą do prawa publicznego.

Poza zakresem prawa spadkowego pozostają również **przepisy określające proceduralne skutki osoby fizycznej** (w postępowaniu cywilnym, karnym, sądownoadministracyjnym, administracyjnym, podatkowym, karnoskarbowym, dyscyplinarnym).

W przypadku śmierci strony postępowania cywilnego prowadzone postępowanie może być kontynuowane jedynie z udziałem jej następców prawnych, jeżeli jego przedmiot należy do praw i obowiązków zmarłej strony, które są przedmiotem dziedziczenia. W takiej sytuacji sąd ma obowiązek zawieszenia postępowania z urzędu (art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.), a do jego podjęcia dochodzi, gdy zgłoszą

¹ Bliżej na ten temat: E. Szczygłowska, *Sukcesja uprawnień i obowiązków administracyjnych*, Warszawa 2009; G. Łaszczycza, A. Matan, *Następstwo w prawie administracyjnym*, [w:] *Koncepcja systemu prawa administracyjnego. Zjazd Katedr Prawa i Postępowania Administracyjnego. Zakopane 24–27 września 2006 r.*, red. J. Zimmermann, Warszawa–Kraków 2007, s. 277; A. Matan, *Akt administracyjny „osobowo-rzeczowy” – zagadnienia następstwa prawnego*, *Roczniki Administracji i Prawa* 2008, rok VII/VIII, s. 111 i n.

się lub zostaną wskazani następcy prawni zmarłej strony (art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c.). Uprawnienie do udziału w postępowaniu sądowym wytoczonym przez stronę, która zmarła, powinno być wykazane postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku, aktem poświadczenia dziedziczenia albo europejskim poświadczeniem spadkowym (art. 1025 § 1 k.c. i art. 69 rozporządzenia spadkowego), w odniesieniu do obowiązku udowodnienia nabycia prawa materialnego lub zobowiązania po spadkodawcy. Natomiast dla podjęcia postępowania ukształtowało się zapatrywanie, że wystarczające jest uprawdopodobnienie następstwa². Materialnoprawne następstwo wynikające z przepisów prawa spadkowego decyduje zatem o formalnoprawnym następstwie w postępowaniu cywilnym.

Prawo spadkowe zajmuje się jedynie regulacją losów praw i obowiązków **majątkowych** 3
zmarłego. Prawa te (i obowiązki) co do zasady nie wygasają, lecz **przechodzą na następców prawnych zmarłego**. Jako zasadę przyjmuje się, że **przejęcie dokonuje się w drodze jednego zdarzenia prawnego, tj. dziedziczenia, które ma postać sukcesji uniwersalnej**. W jego następstwie majątek zmarłego (spadek) przechodzi na jedną lub więcej osób zwanych spadkobiercami. O tym, kto ma być spadkobiercą, decyduje w pierwszej kolejności sam spadkodawca – prawo spadkowe szczegółowo reguluje sposób, w jaki spadkodawca może to zrobić. W braku ważnie wyrażonej woli krąg spadkobierców określają przepisy prawa spadkowego. Obok dziedziczenia prawo spadkowe reguluje też **szereg przypadków sukcesji singularnej**, odnoszącej się do konkretnych przedmiotów majątku zmarłego. Najważniejszym z nich jest zapis windykacyjny, który potencjalnie może dotyczyć nawet najwartościowszych składników majątku osoby zmarłej. Pozostałe przypadki sukcesji singularnej, z reguły opisane **w przepisach pozakodeksowych**, mają zdecydowanie **mniejsze znaczenie** niż sukcesja uniwersalna spadkobierców.

Zmarłą osobę fizyczną w prawie spadkowym określa się jako spadkodawcę. Pojęcie 4
to używane jest również w wypadkach, gdy opisywana jest sukcesja singularna po danej osobie, a zatem wówczas, gdy chodzi o nabycie prawa, które nie wchodzi w skład spadku.

Przez **spadkobiercę** rozumie się natomiast następcę prawnego spadkodawcy pod tytułem ogólnym (**sukcesora uniwersalnego**), tj. osobę, która nabywa spadek **w drodze dziedziczenia**. Spadkobiercą może być zarówno osoba fizyczna, jak i prawna bądź jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, ale mająca zdolność prawną.

Spadkobiercy jako następcy uniwersalni spadkodawcy nie są jedynymi osobami otrzymującymi korzyść ze spadku. Krąg **beneficjentów spadku** obejmuje dwie grupy podmiotów, które w związku ze śmiercią spadkodawcy otrzymują nieodpłatnie jakąś korzyść. Po pierwsze są to **beneficjenci bezpośredni**, którzy są następcami prawnymi spadkodawcy. Grupa ta obejmuje spadkobierców jako następców uniwersalnych, a także zapisobierców windykacyjnych oraz sukcesorów singularnych, którzy nabywają poszczególne przedmioty z majątku zmarłego na podstawie przepisów szczególnych 5

² Np. post. SN z 28.01.2016 r., III CZP 100/15, LEX nr 1994370.

Paweł Książak – doktor habilitowany nauk prawnych; profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Łódzkiego, kierownik Zakładu Obrotu Nieruchomościami i Prawa Rolnego w Katedrze Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego; radca prawny; jest autorem kilkudziesięciu publikacji naukowych, w tym wielu poświęconych prawu spadkowemu (m.in. monografii *Zachowek w polskim prawie spadkowym*, Warszawa 2009 i *Zapis windykacyjny*, Warszawa 2011); prowadzi wykłady i szkolenia z prawa spadkowego, doradza i reprezentuje przed sądem w licznych sprawach spadkowych.

Podręcznik prezentuje kompletny wykład współczesnego polskiego prawa spadkowego. Punktem wyjścia dla jego konstrukcji jest dostrzeżenie potrzeby holistycznego opisu majątkowych konsekwencji śmierci osoby fizycznej. Z tego powodu, choć trzon książki stanowi omówienie przepisów księgi IV kodeksu cywilnego, wiele miejsca zajmuje także problematyka pozaspadkowych przypadków sukcesji singularnej i rozrządzeń pozatestamentowych *mortis causa* (takich jak umowa darowizny na wypadek śmierci, klauzul prawno-spadkowych w umowach spółek czy umowach majątkowych małżeńskich). Przydatność praktyczna określonych instytucji prawno-spadkowych rzutuje przy tym bezpośrednio na zakres poświęconego im miejsca i dogłębność analizy.

W książce w szerokim zakresie wykorzystane zostało orzecznictwo Sądu Najwyższego. Pozwala to zobaczyć prawo spadkowe nie tylko jako statyczny zbiór norm zakodowanych w przepisach, lecz przede wszystkim jako *law in action*. Podręcznik nie ogranicza się jednak wyłącznie do zagadnień podstawowych: również kwestie bardziej złożone czy budzące kontrowersje w nauce prawa i orzecznictwie zostały opisane i wyjaśnione.

Publikacja jest przeznaczona dla studentów prawa oraz aplikantów aplikacji ogólnej, adwokackiej, radcowskiej i notarialnej, a także praktyków poszukujących pogłębionej analizy problematyki spadkowej. Partie przeznaczone dla czytelnika bardziej zaawansowanego, zawierające omówienie problemów szczegółowych, zostały oznaczone mniejszą czcionką.

9788381071208 W01P01

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-8107-120-8

9 788381 071208

LEX Student
—— Prawa